

Mr. sc. Davor Bedi*

INSTITUCIONALNA ODGOVORNOST ZA GOSPODARSKE PRIJEVARE U RH

U radu se analizira dosadašnji tijek postupanja nadležnih represivnih institucija u suzbijanju gospodarskih prijevare u Republici Hrvatskoj. Polazi se od razmišljanja da Hrvatska još nije dostigla potrebnu institucionalnu razinu za učinkovito suzbijanje gospodarskog kriminaliteta, što je vidljivo na primjeru gospodarskih prijevare. Kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju opisano u članku 247. Kaznenog zakona,¹ već je više od dva desetljeća zastupljeno kao jedno od najprisutnijih pojava oblika gospodarskog kriminaliteta u našoj zemlji i time zaslužuje pozornost da se istraži razloge takve dugogodišnje pojavnosti. U tom smislu ovaj je rad zamišljen da potakne na razmišljanje o navedenoj problematici gdje se gospodarske prijevare promatraju kao jednostavniji oblik gospodarskog kriminaliteta za koji nadležne institucije, iako iskazuju statističku uspješnost, dugi niz godina nemaju kvalitetna rješenja i time pridonose da se poslovna etika u našoj zemlji ne razvija u željenu smjeru. Odgovore koji su razlozi tomu nastojat će se dobiti statističkim i empirijskim pokazateljima o institucionalnoj represivnoj ulozi gdje će se s kaznenopravnog aspekta razmotriti gospodarske prijevare u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: *gospodarski kriminalitet, prijevare u gospodarskom poslovanju, kazneni postupak, represivna uloga mjerodavnih institucija*

* Mr. sc. Davor Bedi, Policijski nacionalni ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Služba Rijeka (*Police National Office for Suppression of Corruption and Organised Crime, Office Rijeka*): dbedi@mup.hr.

¹ Čl. 247. Kaznenog zakona, NN, br. 125/11, koji je stupio na snagu 1. 1. 2013. i njegove izmjene NN, br. 144/12, 56/15, 61/15, 101/17 u Glavi XXIV. svrstano u skupinu kaznena djela protiv gospodarstva gdje zakonski tekst glasi: „(1) Tko u gospodarskom poslovanju s ciljem da pravnoj osobi koju zastupa ili drugoj pravnoj osobi pribavi protupravnu imovinsku korist dovede nekoga lažnim prikazivanjem ili prikriivanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede da na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Ako je kaznenim djelom iz stavka 1. ovoga članka prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.“

1. UVOD

O gospodarskom kriminalitetu² kao sveprisutnu fenomenu u Hrvatskoj puno se govorilo i pisalo u novijoj hrvatskoj povijesti. Razlozi su za takvu pozornost javnosti bili opravdani s obzirom na dobro znane pretvorbene, privatizacijske i druge gospodarske događaje koji su godinama zaokupljali pozornost javnosti, a gdje je dolazilo do izražaja nesnalaženje represivnog aparata da adekvatno sankcionira sudionike tih afera. Brojni su razlozi tomu, od kojih se mogu navesti samo neki: neprimjerna kaznenopravna legislativa, korupcijski karakter interesa, posljedice rata itd... Posljednjih godina autor ovog rada u više je navrata analizirao metodologiju postupanja kriminalističke policije i odvjetništva u suzbijanju različitih segmenata gospodarskog kriminaliteta u Hrvatskoj i pritom je znanstvenim pristupom istraživao u kolikoj su mjeri nastojanja navedenoga represivnog aparata bila učinkovita u tom postupanju.³ U obuhvaćenoj analizi suzbijanja gospodarskog kriminaliteta vrlo bitan dio odnosio se na analizu suzbijanja gospodarskih prijevara u Hrvatskoj. Tom prigodom rezultati istraživanja⁴ pokazali su da je više od 2400 poslovnih subjekata šest godina (2004. – 2009.) bilo zahvaćeno kaznenim djelom prijevare u gospodarskom poslovanju, čime je njihova aktiva nepovratno izgubljena u iznosu od gotovo pola milijarde kuna. Za ilustraciju o kakvu je štetnom pojavnom obliku riječ može se navesti podatak da je od 1996. do 1999. godine registrirano 19.029 kaznenih djela prijevare u gospodarskom poslovanju sa zabilježenom materijalnom štetom od više od milijardu i pol kuna.⁵ Za mnoge subjekte to je bio velik gubitak koji se odrazio na buduće poslovanje i učinio ih socijalno osjetljivom kategorijom. Visok trend pojavnosti gospodarskih prijevare u našoj je zemlji prisutan i posljednjih godina, odnosno prisutan je u kontinuitetu unatrag više od dvadeset godina, što je prouzročilo velike materijalne štete koje se mjere u milijardama kuna, a isto se tako velik štetni efekt dogodio u razmišljanjima ljudi da se dovoljno učinkovito ne štiti poslovna etika u Hrvatskoj. Takve posljedice za naše društvo zaslužuju stručnu analizu temeljenu na numeričkim i praktično-iskustvenim spoznajama o tome gdje je Hrvatska danas u

² Može se prihvatiti definicija gospodarskog kriminaliteta prema kojoj je to socijalna pojava činenja kaznenih djela na štetu državne, društvene i privatne imovine u korist pojedinca, skupine ili pravne osobe od počinitelja koji su zaposleni u toj pravnoj osobi ili zajednici u svojstvu počinitelja ili supočinitelja.

³ Višegodišnjim istraživanjem i promišljanjem o gospodarskom kriminalitetu razvila se autorova vlastita teza da se uspješno suzbijanje gospodarskog kriminaliteta kao generalnoga negativnog fenomena mora odvijati analizom suzbijanja njegovih najvažnijih pojava oblika kao što su koruptivna kaznena djela s naglaskom na zlouporabu položaja i ovlasti, porezna kaznena djela, prijevare u gospodarskom poslovanju i u novije vrijeme kazneno djelo zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju.

⁴ *Bedj*, 2013, 427.

⁵ *Buterin*, 1999, 220.

borbi protiv gospodarskih prijevara i što može učiniti, odnosno koje preduvjete treba stvoriti da sutra postane poslovno okruženje s visokim etičkim standardima.

2. KAZNENOPРАВNA GLEDIŠTA GOSPODARSKIH PRIJEVARA

2.1. Kratak osvrt na dosadašnji zakonodavni okvir kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju

Prijevare u gospodarskom poslovanju uvedena je Kaznenim zakonom iz 1997. godine i time je Hrvatska među prvim zemljama u okruženju u svoj kaznenopravni okvir uvrstila kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju⁶ iako prilično kasno jer su mnoge nepopravljive štete već bile učinjene. Gospodarske prijevare počinjene prije stupanja na snagu novoga Kaznenog zakona, tj. prije 1. 1. 1998., označavale su se kao kazneno djelo obične prijevare po starom zakonu ili po novom kao prijevare u gospodarskom poslovanju, ovisno o tome koji je blaži za počinitelja, jer je prijevare u gospodarskom poslovanju samo poseban oblik kaznenoga djela prijevare. Takvo stajalište opravdava se postojanjem pravnog kontinuiteta između temeljnog i kvalificiranog oblika prijevare.⁷ Među stručnjacima kaznenog prava (Novoselec i dr.) postoje vrlo utemeljene dvojbe o tome je li bilo potrebno u KZ uvrstiti zaseban čl. 293. (sadašnji članak 247.) za sankcioniranje gospodarskih prijevara ili su se one mogle regulirati već postojećim čl. 224. prijevare (sadašnji članak 236. prijevare⁸) uz njegovo prethodno proširenje odnosno izmjenu. Novoselec konkretnim primjerima iz sudske prakse navodi argumente protiv uvrštenja čl. 293. u KZ RH⁹ pa se Novelom od 9. srpnja 2003. godine ukinulo kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju, a potom je Ustavni sud ukinuo tu Novelu. Od 2003. godine za kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju može odgovarati i pravna osoba.¹⁰

⁶ Nakon Hrvatske isti ili sličan primjer slijedile su Bosna i Hercegovina, Slovenija i Crna Gora. *Maršavelski*, 2005.

⁷ *Božić*, 2011, 166.

⁸ Sadržaj čl. 236. prijevare KZ, NN, br. 125/11:

„(1) Tko s ciljem da sebi ili drugome pribavi protupravnu imovinsku korist dovede nekoga lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede da na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Ako je kaznenim djelom iz stavka 1. ovoga članka pribavljena znatna imovinska korist ili prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(3) Ako je kaznenim djelom iz stavka 1. ovoga članka pribavljena mala imovinska korist, a počinitelj je išao za pribavljanjem takve koristi, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.“

⁹ *Novoselec*, 2004, 1131.

¹⁰ Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, NN, br. 151/03, 110/07, 45/11, 143/12 propisao je kaznenopravne sankcije protiv pravnih osoba čije su odgovorne osobe počinile određena kaznena djela u korist te pravne osobe ili na štetu druge.

Nužno je napraviti jasnu distinkciju između temeljnoga klasičnog oblika prijevare opisane u članku 236. Kaznenog zakona i gospodarske prijevare opisane u članku 247. KZ-a. Temeljna razlika ogleda se u činjenici da kazneno djelo koje je prvo spomenuto može počinuti bilo koja osoba (*delictum communium*) bez posebna statusa, u bilo kakvu poslovnom ili inom odnosu, za razliku od posljednjega spomenutog kaznenog djela čiji objektivni uvjet kažnjivosti obilježava poslovni odnos, a može ga počinuti jedino odgovorna osoba (*delictum proprium*), odnosno zastupnik pravne osobe.

U Kazneni zakon Republike Hrvatske¹¹ u članku 247. uvršteno je kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju u nešto izmijenjenoj formi u odnosu na članak 293.¹² bivšega Kaznenog zakona.¹³ U novom tekstu ne spominje se više „uporaba nenaplativih instrumenata plaćanja“, što je bilo suvišno¹⁴ jer iz toga slijedi opća klauzula prema kojoj se dovođenje u zabludu može obaviti i na drugi način, što je dovelo do neopravdana restriktivne primjene prijevare u gospodarskom poslovanju jer su optuživani samo slučajevi kada počinitelj dovodi oštećenika u zabludu nekom ispravom u formi nenaplativa čeka, mjenice, potvrde kojom dokazuje solventnost i dr. iako se prijevare u gospodarskom poslovanju može učiniti i bez toga. Isto tako, u novom je tekstu izbjegnuto pojam „odgovorna osoba“¹⁵ u pravnoj osobi“ umjesto kojeg je navedeno „tko u gospodarskom poslovanju s ciljem da pravnoj osobi koju zastupa“ gdje se može reći da je nastalo prošireno tumačenje svojstva počinitelja te, iako počinje s „tko“, i dalje zadržava *delictum proprium*. Kvalificirani oblik naveden je u stavku 2. kada je kaznenim djelom prijevare u gospodarskom poslovanju prouzročena znatna šteta¹⁶ u kojem je slučaju povećana sankcija u odnosu na članak 293. i glasi od jedne do deset godina zatvora.

Bitno je istaknuti činjenicu da navedeni članak sa svim svojim nedostacima i izmjenama već više od dvadeset godina regulira gospodarske prijevare u Hrvatskoj.

¹¹ Novi Kazneni zakon, NN, br. 125/11 stupio je na snagu 1. 1. 2013. godine i njegove izmjene NN, br. 144/12, 56/15, 61/15, 101/17.

¹² Zakonski tekst nekadašnjeg čl. 293. glasio je: „(1) Odgovorna osoba u pravnoj osobi koja s ciljem pribavljanja protupravne imovinske koristi za tu ili drugu pravnu osobu uporabom nenaplativih instrumenata osiguranja plaćanja ili na drugi način lažnim prikazivanjem ili prikriivanjem činjenica dovede nekoga u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede da ovaj na štetu svoje ili tuđe imovine što učini ili ne učini, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Ako je počinjenjem kaznenog djela iz stavka 1. ovog članka pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzročena znatna šteta, a počinitelj je postupao s ciljem pribavljanja takve koristi ili prouzročjenja takve štete, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.“

¹³ Stari Kazneni zakon prestao je vrijediti 31. 12. 2012. godine (NN, br. 110/97 i njegove izmjene i dopune NN, br. 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 11/07 i 140/08).

¹⁴ *Turković et al.*, 2013, 320.

¹⁵ Čl. 87. st. 6. Kaznenog zakona, NN, br. 125/11 koji u odnosu na prethodni zakon šire definira pojam odgovorne osobe i glasi: „Odgovorna osoba fizička je osoba koja vodi poslove pravne osobe ili joj je izričito ili stvarno povjereno obavljanje poslova iz područja djelovanja pravne osobe.“

¹⁶ Kazneni odjel Vrhovnog suda RH na sjednici održanoj 27. 12. 2012. donio je pravno shvaćanje da zakonsko obilježje „znatna šteta“ postoji kad vrijednost štete prelazi 60.000,00 kn, a taj je iznos uvršten u novi Kazneni zakon u čl. 87. st. 29. kao znatna šteta.

2.2. Pojam – gospodarske prijevare

Hrvatska je bila prisiljena kaznenopravno regulirati devijantna ponašanja predstavnika poslovnih subjekata koji su od njezina osamostaljenja prijevarnim radnjama u ime pravnih osoba stjecali protupravnu imovinsku korist. Osim zemalja u susjedstvu¹⁷, činjenica je da je navedeno kazneno djelo rijetkost u europskome kaznenom zakonodavstvu osim, recimo, u austrijskoj i njemačkoj kaznenopravnoj literaturi gdje se može pronaći pojam *Wirtschaftsbetrug* (gospodarska prijevare). Naime, u stranoj literaturi pojmom *economic frauds* obuhvaćen je širok spektar prijevare koje su same za sebe kaznena djela¹⁸, međutim tipičan primjer inkriminirane radnje opisane u kaznenom djelu prijevare u gospodarskom poslovanju nije obuhvaćen. Pojam gospodarske prijevare za hrvatske je prigode prihvatljiv jer je usredotočen na nezakonite radnje odgovornih osoba (zastupnika) trgovačkih društava koji, koristeći se specifičnim metodama prijevare¹⁹, pribavljaju za svoja ili druga trgovačka društva protupravnu imovinsku korist ili prouzročuju drugomu štetu.

3. GOSPODARSKE PRIJEVARE KAO POJAVNI OBLIK

Kazneno pravo poznaje opis složenoga kaznenog djela²⁰, zatim produljenoga kaznenog djela²¹ te također beznačajnog djela²² kao i definiranje pojma jednostavnoga kaznenog djela²³ itd... Postavlja se pitanje u koju bi kategoriju kaznenih djela trebalo

¹⁷ Primjerice, čl. 251. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine koji je stupio na snagu 1. kolovoza 2003. regulira prijevare u gospodarskom poslovanju, <http://www.privredahnk.gov.ba/Web%20page/Zakoni/KAZNENI%20ZAKON%20FBiH.pdf> (28.6.2018.).

¹⁸ Primjerice, kaznenopravna regulativa u SAD-u kazneno djelo gospodarske prijevare tumači kao prijevaru pri stečajevima, zatim kao kreditne prijevare, porezne prijevare, investicijske prijevare, prijevare s osiguranjima, zdravstvene i socijalne prijevare itd., http://en.wikipedia.org/wiki/Fraud#Types_of_fraudulent_acts (8.12.2009.).

¹⁹ Do najnovijih izmjena KZ-a praksa je uglavnom bila da odgovorne osobe u pravnim osobama u određenim poslovnim odnosima, najčešće pri preuzimanju određene naručene robe, izdaju nenaplativne instrumente osiguranja plaćanja i time prisile isporučitelja robe da na vlastitu štetu izda naručenu količinu robe koju nikad ne naplati.

²⁰ Kazneno djelo sastavljeno od dvaju ili više kaznenih djela. U teoriji i praksi smatra se jednim kaznenim djelom, a kaznena djela u njegovu sastavu gube svoju samostalnost. Npr. razbojništvo kao kazneno djelo sastavljeno je od kaznenih djela prisile, prijetnje i krađe, <http://proleksis.lzmk.hr/46219/> (19.2.2018.).

²¹ Čl. 52. st. 1. Kaznenog zakona, NN, br. 125/11 daje definiciju produljenoga kaznenog djela: „(1) Produljeno kazneno djelo počinjeno je kada počinitelj s namjerom izvrši više odvojenih radnji u prirodnom smislu kojima se ostvaruju bića istog ili istovrsnih kaznenih djela, ako one s obzirom na njihovu prostornu i vremensku povezanost čine jedinstvenu cjelinu u pravnom smislu.“

²² Čl. 33. Kaznenog zakona, NN, br. 125/11 sadržava opis beznačajnog djela: „Nema kaznenog djela, iako su ostvarena njegova obilježja, ako je stupanj počiniteljeve krivnje nizak, djelo nije imalo posljedice ili su posljedice neznatne i ne postoji potreba da počinitelj bude kažnjen.“

²³ Jednostavna kaznena djela najčešće su zastupljena, to su ona kojima se povređuje samo jedno pravno dobro, npr. ubojstvo. Horvatić, Derenčinović, Cvitanović, 2017, 35.

svrstati prijevare u gospodarskom poslovanju. Prema slobodnu empirijskom autorovu kategoriziranju kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju, ono bi bilo kazneno djelo koje po svome pojavnom obliku sadržava jednostavna svojstva činjenja kao i dokazivanja. Stoga je nužno pojasniti koje su to spoznaje koje određuju gospodarsku prijevaru kao jednostavniji oblik gospodarskoga kaznenog djela.

3.1. Osnovne karakteristike gospodarskih prijevara

Manipuliranje informacijama radi stvaranja iluzija kod poslovnog partnera o poslovnim činjenicama i okolnostima bit je ove vrste kriminaliteta koji Orlović opravdano naziva iluzijski kriminalitet.²⁴ Počinitelj djela može biti osoba koja zastupa trgovačko društvo, a smisao počinjenja dovođenje je u zabludu drugoga s ciljem da nešto učini na štetu svoje imovine te Orlović smatra da se radnja počinjenja sastoji od manipuliranja činjenicama i to na dva načina – prikazivanjem lažnih činjenica i prikrivanjem pravih činjenica.²⁵

Dakle, vjerovnik dolazi u zabludu kupčevom obmanom na temelju lažnih podataka o njegovoj stabilnosti i urednosti poslovanja krivotvorenim ispravama o bonitetu njegova društva (BON-1), o njegovoj solventnosti (BON-2), zatim preko nenaplativih instrumenata osiguranja plaćanja te preko „napuhana” prometa po žiroračunu društva itd. Kada vjerovnik shvati da posjeduje lažne dokumente i da neće moći naplatiti svoja potraživanja, podnosi kaznenu prijavu nadležnomu državnom odvjetništvu ili policiji.²⁶

3.2. Zahtjevna gospodarska kaznena djela

3.2.1. Kriminalitet bijelih ovratnika

Pojam „kriminalitet bijelih ovratnika“ prvi je definirao američki kriminolog Edwin H. Sutherland koji je taj oblik kriminaliteta opisao kao kriminal koji počine osobe s visokim društvenim statusom. Jedna vrlo prihvatljiva definicija²⁷ takve vrste kriminaliteta navodi da je to oblik kriminaliteta koji sadržava neetična i nezakonita djela pojedinca ili organizacije koji narušavaju povjerenu odgovornost ili povjerenje u sklopu njihove profesionalne djelatnosti, a čine ih osobe iz visoka respektabilna društvenog statusa radi stjecanja vlastite koristi ili koristi za organizaciju.

²⁴ Orlović, 2016, 125.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Detaljnije elaboriranje metodologije postupanja mjerodavnih državnih tijela u suzbijanju gospodarskih prijevara prikazano je u prijašnjim autorovim istraživanjima kao npr. *Bedi*, 2013.

²⁷ *Richard*, 2006, 20.

To nisu asocijalne osobe kao kod klasičnog oblika kriminaliteta, nego vrlo društveno prihvatljive osobe (nenasilne) s visokim ugledom u društvu čije je kriminalno ponašanje vrlo teško dokazivo, posebice nakon proteka vremena (provodenjem reaktivnih izvidnih mjera i radnji²⁸), što je čest slučaj u praksi. To je vrlo sofisticiran pojavni oblik gospodarskog kriminaliteta koji ozbiljno narušava društveni moral, a u novije ga vrijeme povezuju i s organiziranim kriminalitetom, čime nadzor takva oblika kriminaliteta postaje još složeniji. Autor ovog rada ne slaže se s nekim autorima u Hrvatskoj koji automatizmom gospodarski kriminalitet (kamo, naravno, pripadaju i gospodarske prijevare) kao generalni fenomen svrstavaju u kategoriju kriminaliteta bijelih ovratnika. Gospodarski kriminalitet sadržava niz kaznenih djela koja možemo razvrstati prema njihovoj kompleksnosti u odnosu na samo biće²⁹ kaznenog djela, zatim u odnosu na njihov *modus operandi* kao i u odnosu na postupak dokazivanja tih kaznenih djela te u odnosu na razmišljanje autora ovog rada koje se temelji na dosadašnjoj praksi u postupanju. Dakle, takav način razmišljanja ide u smjeru da u Hrvatskoj imamo gospodarska kaznena djela koja po svojim karakteristikama pripadaju u kategoriju kriminaliteta bijelih ovratnika kao što su kaznena djela protiv službene dužnosti³⁰ gdje se stavlja naglasak na kazneno djelo zlouporabe položaja i ovlasti iz članka 291. KZ-a koje je kao koruptivno kazneno djelo vrlo zastupljeno u društvenom životu naše države, zatim kaznena djela protiv tržišta kapitala i vrijednosnih papira³¹, pa kaznena djela protiv gospodarstva³² gdje se naglašava uloga kaznenog djela iz članka 246. zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju zbog svoje velike zastupljenosti u poslovnom okruženju Hrvatske, kao i još neka kaznena djela, gdje daljnje taksativno nabranje nije nužno. Radi dobivanja smislenije slike o njihovoj kategorizaciji izdvojen je određen dio gospodarskih kaznenih djela koja po svome značenju i kompleksnosti zaslužuju epitet kriminaliteta bijelih ovratnika jer su složeni oblici kriminaliteta za dokazivanje, čine ih u pravilu osobe visoke naobrazbe sa specijalnim znanjima, iz visokog društva, povezane s utjecajnim i moćnim osobama. Za takvu vrstu kriminaliteta može se razumjeti opravdanje nadležnih represivnih institucija (kriminalistička policija, odvjetništvo i sud) za njihove iskazane probleme u suzbijanju tih kaznenih djela. No za jednostavnije oblike

²⁸ Postupanje kriminalističke policije nakon što se kazneno djelo dogodi gdje je često prisutan prilično dug odmak od vremena počinjenja kaznenog djela, a to je posebice izraženo u dokazivanju gospodarskih kaznenih djela.

²⁹ U kaznenopravnoj normi biće kaznenog djela skup je obilježja nekoga kaznenog djela, tj. ono što čini neko kazneno djelo.

³⁰ Opisana u Glavi XXVIII. Kaznenog zakona, NN, br. 125/11 navest će se samo oni članci koji po svom opisu pripadaju primarno kategoriji gospodarskih kaznenih djela, i to su sljedeći članci: 291. zlouporaba položaja i ovlasti, 292. nezakonito pogodovanje, 293. primanje mita, 294. davanje mita, 295. trgovanje utjecajem i 296. davanje mita za trgovanje utjecajem.

³¹ U tu kategoriju ulaze tri kaznena djela opisana u čl. 259. zlouporaba povlaštenih informacija, 260. zlouporaba tržišta kapitala, 275. krivotvorenje vrijednosnih papira.

³² Opisana u Glavi XXIV. Kaznenog zakona, NN, br. 125/11 od čl. 246. do čl. 265. pranje novca.

gospodarskog kriminaliteta o kojima će biti više riječi u nastavku teško je prihvatiti slična opravdanja kao alibi za nedovoljnu učinkovitost u njihovu suzbijanju i tu je potrebno napraviti jasnu distinkciju u praksi.

3.3. Jednostavniji oblici gospodarskih kaznenih djela

Na pitanje koji su to jednostavniji oblici gospodarskih kaznenih djela, odgovor će uzeti u obzir iste one parametre kao i kod zahtjevnijih gospodarskih kaznenih djela. To su ona kaznena djela koja u odnosu na samo njegovo biće, na njihov *modus operandi* kao i u odnosu na dokazivanje tih kaznenih djela te u odnosu na same empirijske spoznaje u praksi ne zahtijevaju specijalizirana znanja počinitelja ni njegovu visoku naobrazbu, nisu povezani s visokom politikom te osobe nemaju važan društveni status i lakša su za dokazivanje. U takvu skupinu kaznenih djela ulazila bi kaznena djela protiv intelektualnog vlasništva³³, određena kaznena djela krivotvorenja³⁴, kaznena djela protiv imovine³⁵, određena kaznena djela protiv gospodarstva³⁶ kao i druga kaznena djela.

Od jednostavnijih oblika kaznenih djela protiv gospodarstva posebno se izdvaja kazneno djelo gospodarske prijevare opisano u članku 247. KZ-a i to iz više razloga.

To je kazneno djelo koje se reaktivno dokazuje, dakle nakon što je šteta već nastala. Tom prigodom trgovačko društvo kao prodavatelj robe³⁷ postaje oštećeno društvo gdje njegov zastupnik prihvaća činjenicu da je doveden u zabludu da će naplatiti svoja potraživanja i podnosi kaznenu prijavu nadležnom tijelu protiv zastupnika trgovačkog društva kao kupca. U privitku te prijave zastupnik oštećenog društva osim ispostavljenih faktura i ugovora dostavlja i krivotvorene dokumente o instrumentima osiguranja plaćanja, o uspješnosti poslovanja društva naručitelja itd., a te dokumente počinitelj mu je dostavio da ga lažnim činjenicama dovede u zabludu da mu

³³ Kaznena djela protiv intelektualnog vlasništva sadržana su u Glavi XXVII. Kaznenog zakona, NN, br. 125/11 i opisuju ih članci od 284. do 289. (čl. 284. povreda osobnih prava autora ili umjetnika izvođača, čl. 285. nedozvoljena uporaba autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača itd.).

³⁴ Kaznena djela krivotvorenja sadržana su u Glavi XXVI. Kaznenog zakona, NN, br. 125/11 i opisana u člancima od 274. do 283., od kojih samo neki ulaze u kategoriju gospodarskih kaznenih djela, a to su: čl. 279. krivotvorenje službene ili poslovne isprave, čl. 277. krivotvorenje znakova za obilježavanje robe, mjera i utega, čl. 280. zlouporaba osobne isprave i čl. 281. ovjeravanje neistinitog sadržaja, čl. 282. izdavanje i uporaba neistinite liječničke ili veterinarske svjedodžbe.

³⁵ Od kaznenih djela protiv imovine primarno se misli na kazneno djelo iz čl. 239. KZ-a zlouporaba čeka i platne kartice.

³⁶ U kategoriju jednostavnijih oblika kaznenih djela protiv gospodarstva svakako ulazi kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju iz čl. 247., zatim kazneno djelo zavaravajuće oglašivanje iz čl. 255., utaja poreza ili carine iz čl. 256. (koja se odnosi na domaću poslovnu aktivnost), izbjegavanje carinskog nadzora iz čl. 257., nedozvoljena proizvodnja iz čl. 265., nedozvoljena trgovina iz čl. 264. itd.

³⁷ Uglavnom je riječ o poslovnom odnosu gdje je predmet kupoprodaje određena vrsta robe.

isporuči određenu količinu robe znajući da to neće nikada platiti. Dakle, u trenutku kada počinitelj svjesno dostavi neistinite podatke o uspješnosti svoga trgovačkog društva³⁸, s velikim je stupnjem sigurnosti sadržan element namjere³⁹ počinitelja da je počinio kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju. Materijalna dokumentacija dostavljena je nadležnom represivnom tijelu koje uz određene obavijesne razgovore na relativno jednostavan način dolazi do stupnja osnovane sumnje⁴⁰ da je prijavljena osoba počinitelj gospodarske prijevare.

Također, razmatrajući obrazovnu strukturu počinitelja gospodarskih prijevara, uglavnom je riječ o osobama sa završenom srednjom školom⁴¹ gdje im se uz određenu dozu njihove drskosti otvara mogućnost relativno lake zarade s velikim iznosima, a bez adekvatne sankcije represivnog aparata. Svi ti elementi upućuju na spoznaju da gospodarske prijevare nisu nikakvo problematično kazneno djelo za suzbijanje, no činjenica je da više od dva desetljeća nadležna represivna tijela u Hrvatskoj svojim načinom rada u dovoljnoj mjeri ne pridonose etičkoj komponenti koja je vrlo bitna za razvoj povjerenja u poslovanju.

Kao što je već napomenuto, metodologija rada kriminalističke policije u pretkaznom postupku potanko je elaborirana u prijašnjem autorovu istraživanju⁴² i ovdje je nema potrebe ponavljati, stoga je za tematiku u ovom radu potrebno ići korak dalje i osvrnuti se na kazneni postupak sankcioniranjem gospodarskih prijevara.⁴³

³⁸ U praksi je najčešći slučaj da je počinitelj gospodarske prijevare odgovorna osoba odnosno zastupnik trgovačkog društva s ograničenom odgovornošću (d.o.o.) ujedno osnivač i jedini vlasnik tog društva.

³⁹ Kazneno pravo poznaje četiri elementa krivnje – ubrojivost, namjera ili nehaj, svijest o zabranjenosti djela i nepostojanje ispričavajućih razloga, gdje se dokazivanje namjere počinitelja da je počinio gospodarsku prijevare u prvom redu preko instituta dovođenja u zabludu isporučitelja robe krivotvorenom dokumentacijom nameće kao imperativ u dokazivanju toga kaznenog djela, http://www.pravst.unist.hr/dokumenti/novosti/blog/blog_dodfile_kazneno_djelo_ii_dio.pdf (23.2.2018.).

⁴⁰ Osnovana sumnja stadij je sumnje kada je na temelju prikupljenih činjenica tijekom pretkaznenog postupka vrlo sigurno da je osumnjičena osoba počinila kazneno djelo za koje se i prijavljuje.

⁴¹ Autoru ovog rada to je poznata činjenica iz prijašnjih istraživanja problematike gospodarskih prijevara.

⁴² Potrebno je spomenuti da je novim izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, NN, br. 70/17, čije izmjene imaju izravna utjecaja na operativnu funkcionalnost kriminalističke policije, a posebice će se to odnositi na područje suzbijanja gospodarskog kriminaliteta gdje je od 1. prosinca 2017. godine (kada su izmjene i dopune stupile na snagu) u čl. 208. st. 5. ukinut institut obavljanja obavijesnog razgovora s osumnjičenikom na dosadašnji način u prethodnoj fazi kriminalističkog istraživanja.

⁴³ Iako kazneni postupak nije u užoj profesionalnoj autorovoj domeni, zbog izravnih posljedica na gospodarstvo Hrvatske važno je osvrnuti se na taj segment postupanja nadležnih pravosudnih tijela.

4. STATISTIČKI PRIKAZ GOSPODARSKIH PRIJEVARA U KAZNENOM POSTUPKU

Uočena je premisa u članku da postupanje kriminalističke policije u suzbijanju gospodarskih prijevара (iako postoji prostor za njezin učinkovitiji rad)⁴⁴ nije u tolikoj mjeri bitno za utvrđivanje razloga dugogodišnje pojavnosti gospodarskih prijevара s velikim materijalnim štetama kao što je značenje uloge odvjetništva, a posebice suda u kaznenom postupku. Stoga je naglasak na kaznenom postupku gdje će se preko statističkih podataka razmotriti uloga državnog odvjetništva s objektivnim poteškoćama na koje nailazi u radu s osvrtnom i na sudske odluke.

U **Tablici 1.** prikazani su podatci o kaznenim prijavama za gospodarsku prijevара koje je zaprimilo Državno odvjetništvo Republike Hrvatske.

Tablica 1.: Zaprimljene prijave pri Državnom odvjetništvu RH za gospodarske prijevара prema članku 247. Kaznenog zakona

ZAPRIMLJENE PRIJAVE ZA GOSPODARSKE PRIJEVARE IZ ČLANKA 247. KZ-a				
godina	zaprimljene prijave (% od ukupna broja prijava)	odbačeno	optuženo	osuđujuće presude
2013.	699 (41,6 %)	531	271	261
2014.	746 (39,8 %)	486	225	225
2015.	1121 (44,11 %)	604	213	202
2016.	1150 (43,44 %)	840	213	214
2017.	997 (38,5 %)	656	167	191

Izvor: službeni podatci iz Izvješća DORH-a za 2013., 2014., 2015., 2016. i 2017.⁴⁵

U navedenoj je tablici za početak analize uzet period od 1. 1. 2013. godine kada je na snagu stupio novi izmijenjeni Kazneni zakon u kojem su gospodarske prijevара opisane u članku 247. također u izmijenjenu obliku u odnosu na nekadašnji članak 293.⁴⁶

Iz tablice je vidljivo da je intenzitet prijava za gospodarsku prijevара vrlo visok i tijekom cijelog razdoblja na godišnjoj razini označuje količinu višu od 40 posto (osim 2014. i 2017. godine gdje je iskazan podatak nešto manji od 40 %) od ukupno zapri-

⁴⁴ Tu se ponajprije misli na činjenicu da se u provođenju izvidnih mjera i radnji ne pridaje dovoljno pozornosti tome je li počinitelj gospodarske prijevара novac od prodane robe namijenio za namirenje dugovanja vlastite tvrtke ili je novac zadržao za sebe, što je vrlo čest slučaj u praksi pa je više nego opravdana tvrdnja određenih autora (Novoselec i dr.) da u KZ-u treba ukinuti zasebno kazneno djelo prijevара u gospodarskom poslovanju gdje bi takav oblik ponašanja bio sankcioniran u proširenom obliku kaznenog djela prijevара.

⁴⁵ <http://www.dorh.hr/IzvjesceDrzavnogOdvjetnistva> (10.3.2018. i 2.7.2018.).

⁴⁶ Autori novijega kaznenog zakonodavstva smatrali su da će izmjene sadržaja čl. 293. u čl. 247. rezultirati kvalitetnijim načinom suzbijanja gospodarskih prijevара u RH.

mljenih kaznenih prijava za razna druga gospodarska kaznena djela. Taj je visoki trend prisutnosti gospodarskih prijevara vrlo visok praktično od hrvatske samostalnosti. U vezi s visokim postotkom odbačaja kaznenih prijava, iz perspektive odvjetništva, većinu zaprimljenih prijava zbog kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju iz članka 247. Kaznenog zakona i dalje podnose oštećena trgovačka društva koja nakon što nisu uspjela, a nerijetko ni pokušala, naplatiti svoja potraživanja proizišla iz poslovnih odnosa s prijavljenim pravnim i odgovornim osobama u odgovarajućim parničnim i ovršnim postupcima, s velikim vremenskim odmakom podnose kaznene prijave kao pokušaj namirenja prijetnjom prema svom dužniku mogućim kaznenim progonom. Provedenim je izvidima ili dokaznim radnjama u najvećem broju slučajeva utvrđeno da nepodmirenje obveza od prijavljenih osoba koje su prethodno duže vrijeme s podnositeljima prijava uredno poslovale nije rezultat njihova prijevarnog postupanja, odnosno kaznenog djela, nego posljedica nastalih objektivnih poteškoća u poslovanju, zbog čega se takve kaznene prijave odbacuju kao neutemeljene.⁴⁷

Takvo je obrazloženje odvjetništva za odbačaje vrlo logično jer u praksi treba razlučiti problematične poslovne odnose od prijevarnih odnosa. U prilog činjenici da su gospodarske prijevare statistički poželjno kazneno djelo⁴⁸ vidljivo je iz priložene tablice u četvrtom i petom stupcu gdje je omjer optuženja i osuđujućih presuda u navedenom razdoblju gotovo ekvivalentan.⁴⁹

Za ilustraciju o kontinuitetu prisutnosti visoka postotka prijava za gospodarske prijevare u odnosu na ukupan broj zaprimljenih prijava iz područja gospodarskog kriminaliteta i dalje će se upotrebljavati podatci Državnog odvjetništva RH koji se odnose na nekadašnji članak 293. KZ-a, a prikazani su u Tablici 2. za razdoblje od 2007. do 2012. godine.

U **Tablici 2.** prikazani su podatci o broju prijava za prijevaru u gospodarskom poslovanju iz članka 293. KZ-a zaprimljeni od 2007. do 2012. godine.

⁴⁷ Izvješće DORH-a za 2016. godinu, str. 81 (iste razloge odbačaja odvjetništvo navodi u svojim izvješćima i za 2015., 2014. i 2013. godinu), <http://www.dorh.hr/IzvjesceDrzavnogOdvjetnistva> (10.3.2018.).

⁴⁸ I za odvjetništvo i za policiju i sud u konačnici.

⁴⁹ Naravno da u tim brojkama nije riječ o identičnim kaznenim postupcima, ali prikazuje kontinuitet u sankcioniranju gospodarskih prijevara.

Tablica 2.: Zaprimljene prijave u Državnom odvjetništvu RH za gospodarske prijevare prema članku 293. Kaznenog zakona

Prijave za prijevaru u gospodarskom poslovanju prema nekadašnjem članku 293. KZ-a		
godina	broj prijava ^a za čl. 293. KZ-a (% od ukupna broja prijava)	ukupan broj prijava za kaznena djela protiv platnog prometa i poslovanja zaprimljenih na DORH-u
2012.	969 (45,1 %)	2144
2011.	1592 (45,9 %)	3465
2010.	1473 (41,4 %)	3554
2009.	1195 (31,4 %)	3808
2008.	1108 (30,2 %)	3663
2007.	933 (30,5 %)	3053

Izvor: službeni podatci iz Izvješća DORH-a⁵⁰ za 2007., 2008., 2009., 2010., 2011. i 2012.

* Kao i u Tablici 1. naveden je ukupan broj zaprimljenih prijava za gospodarsku prijevaru.

Također je iz Tablice 2. vidljivo da je intenzitet prijava za gospodarsku prijevaru od ukupna broja zaprimljenih kaznenih prijava za razna druga gospodarska kaznena djela bio vrlo visok i u prijašnjem razdoblju, više od 40 % od 2012. do 2010. godine i nešto manji od 2009. do 2007. godine kada je iznosio više od 30 %. U Tablici 2. nisu navedeni podatci o tome koliko je tih prijava Odvjetništvo odbacilo kao neutemeljene iz već spomenutih razloga, ali to nije ni potrebno jer je iz priloženih podataka iz Tablice 2. i 3. vidljivo da je od 2007. do 2017. godine kontinuiran visok intenzitet prijava za gospodarske prijevare koje u određenim razdobljima imaju manji intenzitet, potom opet dostižu najviše numeričke pokazatelje. Prema autorovu iskustvu, bez obzira na to što je 2008. i 2007. godine smanjen intenzitet prijava, ako bi se promatralo razdoblje prije 2007. godine, broj prijava za gospodarske prijevare bio bi također znatan.

4.1. Kaznena politika sudova prema počiniteljima gospodarskih prijevara

U nastavku u Tablici 3. prikazat će se vrste osuđujućih pravomoćnih presuda za gospodarske prijevare na razini Hrvatske, a u tu će svrhu poslužiti statistički podatci Državnog zavoda za statistiku RH.

U **Tablici 3.** prikazani su podatci o vrstama sudskih odluka u RH za gospodarsku prijevaru tijekom kaznenog postupka od 2011. do 2016. godine.

⁵⁰ Godišnja izvješća DORH-a za 2007., 2008., 2009., 2010., 2011. i 2012. godinu, <http://www.dorh.hr/IzvjesceDrzavnogOdvjetnistva> (2.7.2018.).

Tablica 3.: Vrste sudskih pravomoćnih odluka za gospodarsku prijevare prema člancima 247. i 293. KZ-a tijekom kaznenog postupka

Podatci ⁵¹ o vrstama sudskih odluka u RH za gospodarsku prijevare tijekom kaznenog postupka								
god.	optuž.	oslobađ. presuda	odbijajuća presuda	obustava kaznenog postupka	odbačaj	osuđeno	uvjetno	bezuvj. zatvor
2016.	241	35	19	32	9	146	102	44
2015.	258	32	7	43	5	171	113	68
2014.	354	51	24	52	11	206	142	94
2013.	407	72	30	52	11	242	123	119
2012.	436	75	40	57	14	250	133	117
2011.*	378	65	36	67	15	194	125	69
Ukup.	2074	330	156	303	65	1209	738	511

* Tijekom 2011. godine izrečena je jedna (1) pravomoćna sudska odluka kojom se za počinitelja gospodarske prijevare tražio prisilni smještaj kao neubrojive osobe.

Izvor: podatci Državnog zavoda za statistiku RH⁵² od 2011. do 2016.

Prema podacima iz Tablice 3. vidljivo je da postoje određena odstupanja u odnosu na podatke iz godišnjih izvješća DORH-a. Može se pretpostaviti da razlog tomu leži u činjenici da Državni zavod za statistiku raspolaže isključivo⁵³ podacima koji su pravomoćni akti. Razvidno je da su od 2011. do 2016. godine podignute 2074 optužnice od čega je osuđeno 1209 osoba kao počinitelja gospodarske prijevare. Od ukupna broja podignutih optužnica njih 865 u nekom je svojstvu određenim aktom suda odbačeno, oslobođeno, odbijeno itd... Taj je broj znatan te zabrinjava, a iznosi 41,7 % od ukupna broja podignutih i potvrđenih optužnica. Od ukupna broja izrečenih presuda za njih 738 ili 61 % izrečena je uvjetna sankcija, dok je sankcija bezuvjetnog zatvora izrečena za 511 (39 %) osoba. Podatak o bezuvjetnim kaznama zatvora za gospodarske prijevare vrlo je zanimljiv i potiče na razmišljanje o tome koje su vrste sankcija pritom izrečene. U tu svrhu poslužit će Tablica 4. u kojoj su prikazani takvi podatci.

U **Tablici 4.** prikazani su podatci o izrečenim bezuvjetnim zatvorskim presudama za počinitelje gospodarskih prijevare u RH.

⁵¹ Podatci za 2017. godinu prema službenoj informaciji Državnog zavoda za statistiku bit će objavljeni 31. 7. 2018. godine.

⁵² Državni zavod za statistiku RH, statistička izvješća za područje Kazneno pravosuđe, <https://www.dzs.hr/> (3. i 4. 7. 2018.).

⁵³ Tu su informaciju izjavile službene osobe Zavoda.

Tablica 4.: Raščlamba bezuvjetnih zatvorskih presuda za počinitelje gospodarskih prijevара u RH od 2011. do 2016.

Bezuвjetne zatvorske presude izrečene za gospodarske prijevare u RH						
godina	5–10 g.	3–5 g.	2–3 g.	1–2 g.	6–12 mj.	3–6 mj.
2016.*	1		5	14	24	2
2015.		1	5	30	30	2
2014.	1		5	28	53	6
2013.	1	1	7	35	60	15
2012.	1	3	6	34	55	18
2011.**		1	5	19	35	8
ukupno	4	6	33	160	257	51

* Tijekom 2016. godine za počinitelja gospodarske prijevare izrečena je jedna pravomoćna presuda na 30 dana zatвora.

** Tijekom 2011. godine za počinitelja gospodarske prijevare izrečena je jedna pravomoćna presuda koja po izrečenoj sankciji ulazi u kategoriju presuda od jednog do dva mjeseca zatвora.

Izvor: podatci Državnog zavoda za statistiku RH od 2011. do 2016.

Podatci iz Tablice 4. pokazuju da su bezuvjetne zatvorske sankcije najzastupljenije u kategoriji trajanja kazne od 1 do 2 g. i od 6 do 12 mjeseci koje zajedno za 6 poslovnih godina obuhvaćaju sankcije za 417 osoba od ukupno njih 511, gdje te dvije kategorije čine 81,6 % od ukupno izrečenih sankcija bezuvjetnog zatвora za počinitelje gospodarskih prijevара u promatranu razdoblju od 2011. do 2016. godine. U kategoriji trajanja zatvorske kazne od 3 do 5 g. izrečeno je ukupno 6 pravomoćnih presuda, dok su za one najteže oblike počinjenja gospodarske prijevare, gdje je predviđeno trajanje kazne od 5 do 10 g., izrečene ukupno 4 presude. Znatniji broj presuda vidljiv je i u kategoriji zatvorske kazne od 2 do 3 g. gdje su svrstana 33 počinitelja.

Prema navedenim podacima vidljivo je da je od 2011. do 2016. godine od ukupna broja osuđenih osoba za gospodarske prijevare za njih 39 % izrečena bezuvjetna kazna zatвora, što je visok postotak. Ako se tomu pridodaju i 2074 potvrđene optužnice i prosječno 400 prijаva koje policija godišnje⁵⁴ dostavi Odvjetništvu nakon provedena kriminalističkog istraživanja, dolazimo do činjenice da ti statistički podatci izgledaju dobro, čime pokazuju uspješan rad policije, odvjetništva i suda u sankcioniranju počinitelja gospodarskih prijevара. Što se tiče rada odvjetništva, dojam kviri jedino činjenica da je u promatranom razdoblju 41,7 % od ukupna broja podignutih i potvrđenih optužnica određenim aktom suda na neki način eliminirano tijekom kaznenog postupka. Prema autorovu mišljenju dio „krivnje“ snose i sudovi sa svojom politikom vođenja kaznenog postupka za gospodarska kaznena djela.

⁵⁴ Bedj, 2013, 424.

Također, kao ilustrativni podatak mogu se navesti statistički pokazatelji na primjeru Primorsko-goranske županije.⁵⁵ Naime, prema podacima Županijskoga državnog odvjetništva u Rijeci od 2006. do 2016. godine od ukupno osuđujućih presuda koje je izrekao Općinski sud⁵⁶ u Rijeci tijekom jedanaest godina prevladavaju uvjetne kazne zatvora kojih je ukupno izrečeno 100, dok je bezuvjetnih kazni zatvora izrečeno 59 i rada za opće dobro 4. Sa statističkog aspekta uočljivo je da je na općinskim sudovima u Primorsko-goranskoj županiji postotak izrečenih bezuvjetnih kazni zatvora od 27,1 % od ukupna broja presuda za gospodarske prijevare viši od hrvatskoga godišnjeg prosjeka izrečenih takvih vrsta sankcija općenito za kaznena djela protiv gospodarstva⁵⁷ koji je 2016. godine iznosio 16,6 % kao i, primjerice, 2015. godine kada je iznosio 16 %. Navedeni podatci potvrđuju razmišljanje izneseno u radu da je najveći postotak pravosudne statističke uspješnosti protiv gospodarskog kriminaliteta vidljiv na primjeru sankcioniranja gospodarskih prijevara. I na primjeru Primorsko-goranske županije zabrinjava činjenica da se postotak od 24,8 % (54) od ukupna broja izrečenih presuda za gospodarsku prijevaru u jedanaest godina odnosi na oslobađajuće i odbijajuće presude.⁵⁸

Može se pridodati podatak da gospodarske prijevare u članku 247., st. 1. pripadaju kategoriji gospodarskih kaznenih djela s najviše neposrednih optužnica i optužnica s kaznenim nalogom te također Odvjetništvo u svojim izvješćima navodi da je najveći postotak osuđujućih presuda za kaznena djela nedopuštene trgovine i gospodarskih prijevara gdje se ističe da je u tim postupcima i najveći postotak uspješnosti.⁵⁹ Upravo to isticanje uspješnosti u radu odvjetništva u vezi s gospodarskim prijevarama pokazuje prisutni hrvatski paradoks gdje je statistički gledano kazneni postupak nad počiniteljima gospodarskih prijevara vrlo uspješan jer je riječ o jednostavnim oblicima gospodarskih kaznenih djela, no istodobno su dugi niz godina mnogi zastupnici i vlasnici trgovačkih društava ove zemlje izloženi kontinuiranom utjecaju prevaranata (gdje je velik broj recidivista⁶⁰) u gospodarstvu s materijalnim štetama koje se mjere u milijardama kuna.

Jedan od pokazatelja stvarne djelotvornosti nadležnih represivnih institucija u suzbijanju određene vrste kriminaliteta odnosi se na trajanje postupka od trenutka

⁵⁵ Autor za dostavu podataka zahvaljuje na suradnji predstavnicama Županijskog državnog odvjetništva u Rijeci.

⁵⁶ Nadležnost općinskih sudova za vođenje kaznenih postupaka protiv gospodarskih prijevara u prvom stupnju određena je u čl. 19.a, st. 1. Zakona o kaznenom postupku, NN, br. 70/17.

⁵⁷ Godišnja izvješća DORH-a za 2016. i 2015. godinu.

⁵⁸ Prema Godišnjim izvješćima DORH-a, primjerice, 2016. godine iznosilo je 23,9 %, dok je 2015. godine 15,1 % bilo oslobađajućih i odbijajućih presuda od ukupna broja presuda za kaznena djela protiv gospodarstva.

⁵⁹ Izvješće DORH-a za 2016. godinu, str. 83, no sličan ili gotovo identičan sadržaj prisutan je i u godišnjim izvješćima Odvjetništva za prethodni period.

⁶⁰ Autoru je ta činjenica poznata iz prakse.

kada je policija počela provoditi kriminalističko istraživanje po nekom predmetu i s time upoznala nadležno državno odvjetništvo kojem je nakon provedenih potrebnih mjera i radnji i dostavila kaznenu prijavu na postupanje pa do trenutka sudskog izricanja odgovarajuće pravomoćne sankcije. Međutim, dobivanje takva podatka, posebice na razini Hrvatske, bilo bi vrlo složeno⁶¹ jer bi radi utvrđivanja trenutačna statusa zahtijevalo uvid u svaki predmet gospodarske prijevare posebno uz zajedničku koordinaciju Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva pravosuđa.

U prilog tezi o upitnoj djelotvornosti nadležnih institucija navodi se primjer uočena velikog problema u primjeni instituta oduzimanja imovinske koristi kod gospodarskih prijevara. Kao što je već izneseno u radu, osnovna razlika između tzv. obične prijevare opisane u članku 236. KZ-a i prijevare u gospodarskom poslovanju iz članka 247. KZ-a očituje se u tome da počinitelj u prvom slučaju pribavlja protupravnu imovinsku korist za sebe ili drugoga, dok u drugom slučaju pribavlja za svoju tvrtku koju zastupa ili neku drugu. Dakle, kod gospodarske prijevare pri osuđujućoj presudi oduzimanje imovinske koristi treba primijeniti prema tvrtki počinitelja gdje to najčešće nije moguće (kako to Odvjetništvo ističe u svojim godišnjim izvješćima) zato što u vrijeme donošenja presude te tvrtke više nemaju nikakve imovine, odnosno više ne postoje jer su ispisane iz sudskog registra, a nemaju pravnog sljednika.

Također, dugogodišnji je velik problem i kaznena politika sudova prema počiniteljima kaznenih djela protiv gospodarstva.

5. FINANCIJSKI UČINCI GOSPODARSKIH PRIJEVARA

5.1. Uvid u otkrivene materijalne štete gospodarskih prijevara

U kontekstu sveobuhvatne analize o prisutnu dugogodišnjem kontinuitetu pojavnosti gospodarskih prijevara u našoj zemlji nužno se nameće potreba da se dođe do podataka o materijalnim štetama koje to djelo prouzročuje. Za utvrđivanje ukupna iznosa gospodarskih prijevara u Hrvatskoj od 2013. do 2016. godine potrebno je vra-

⁶¹ Prema dosadašnjoj praksi u radu sudova protiv gospodarskog kriminaliteta uočen je problem kroničnog manjka pravomoćnih presuda. U prilog toj konstataciji navodi se autorovo vlastito iskustvo u pisanju rada iz prijašnjeg perioda iz 2015. godine naslova „Koruptivna kaznena djela u javnom i privatnom sektoru u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na područje Primorsko-goranske županije i studije slučaja“ kada su radi određene komparacije u dogovoru s uredništvom časopisa „Policija“ i „Sigurnost“ od Ministarstva pravosuđa zatražene dvije pravomoćne presude za zlouporabe položaja i ovlasti u gospodarstvu, a tom su prigodom dobivene dvije presude iz 2006. godine kao najraniji period, dakle devet godina unatrag bile su tek prve pravomoćne presude. Drugim riječima, za utvrđivanje pravomoćne odgovornosti za počinitelje jednostavnijeg oblika zlouporabe u gospodarstvu bilo je potrebno devet godina.

titi se u prethodni (pretkazneni postupak) i napraviti uvid u IS MUP-a RH.⁶² Prema tim je podacima vidljivo da je u navedenom periodu evidentirano materijalnih šteta od počinitelja gospodarskih prijevara u ukupnu iznosu od 298.866.287,00 kn. Dakle, u četiri poslovne godine nešto je manje od 300 milijuna kuna aktive od više od 1000⁶³ prevarenih trgovačkih društava izgubljeno. Za usporedbu će se navesti podatak iz prijašnjih godina gdje je, primjerice, od 2006. do 2009. godine evidentirano 344.071.542,00 kn⁶⁴ prouzročenih materijalnih šteta prijevarama u gospodarstvu za više od 1400 poslovnih subjekata. Također će se za nešto raniji period, od 2004. do 2006. godine, navesti podatak da su počinitelji gospodarskih prijevara protupravno prisvojili 275.257.741,00 kn i time oštetili više od 1000 poslovnih subjekata.⁶⁵

Uvidom u iznesene podatke razvidno je da je od 2004. do 2009. godine te od 2013. do 2016. godine prisutan kontinuitet znatne pojavnosti gospodarskih prijevara u poslovnom okruženju Hrvatske s ukupnim otkrivenim štetama od 795.548,008,00 kn gdje je više od 3400 poslovnih subjekata prevareno.

Autor ovog rada siguran je da su brojke koje upućuju na štetnost gospodarskih prijevara za periode koji nisu obuhvaćeni analizom još veće. S tim u vezi ne mora se posebno elaborirati koliko je to negativno utjecalo i još utječe na stanje etičnosti u poslovnom okruženju Hrvatske. Za definiranje poslovne prakse s izraženim etičkim načelima vrlo je dojmljiv odabir riječi naveden u radu autorice Aleksić⁶⁶, pritom parafrazirajući autora Sriću⁶⁷, gdje se poslovanje po etičkim načelima navodi kao gospodarsko okruženje u kojem su poslovni ljudi etični i odgovorno ispunjavaju svoje obveze, što nije samo časno, ugodno i opuštено jer nas lišava dijela noćnih mora,

⁶² U MUP-u postoji jedinstvena baza podataka pod nazivom IS MUP-a RH (Informacijski sustav Ministarstva unutarnjih poslova RH). U njemu su sjedinjeni podatci svih ustrojstvenih jedinica MUP-a (dalje u tekstu: Ministarstvo), čije je korištenje strogo podijeljeno unutar ustrojstvenih jedinica Ministarstva. Najstroži je način dobivanja ovlaštenja za uporabu IS-a u slučaju korištenja baze podataka kriminalističke policije. U sklopu tih baza pod određenim aplikacijama nalaze se i podatci o podnesenim kaznenim prijavama za kaznena djela iz područja gospodarskog kriminaliteta, odnosno podatci o kaznenim prijavama za gospodarske prijevare koje je obradila Služba gospodarskog kriminaliteta u sklopu policijskih uprava. Na taj način nakon provedena kriminalističkog istraživanja o svakoj kaznenoj prijavi podnesenoj državnom odvjetništvu postoje podatci u sustavu kriminalističke policije, čime je omogućeno, u skladu s ovlaštenjima, da se rabi jedinstvena baza podataka kaznenih prijava za cijelu Hrvatsku. Time je u sustavu vidljivo koja je kvalifikacija kaznenog djela (247. i dr.), tko je počinitelj kaznenog djela, tko je oštećeni (npr. ime obrtnika ili pravne osobe, državni proračun, određeno ministarstvo itd.), tko su pomagači ili supočinitelji, kolika je prouzročena šteta nastala kaznenim djelom i dr.

⁶³ Podatak iz IS MUP-a gdje su od 2013. do 2016. evidentirana 1252 kaznena djela gospodarskih prijevara, što odgovara broju od najmanje 1000 oštećenih poslovnih subjekata.

⁶⁴ Bedi, 2013, 424.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ Aleksić, 2007, 421.

⁶⁷ Srića, 2003, 81.

nego je ekonomski efikasnije, smanjuje troškove rizika i pravne potpore poslovanju te utječe na pad cijene kapitala. Srića nadalje naglašava da je ujedno takvo poslovno okruženje atraktivno stranim ulagačima jer je predvidivo stabilno i jer u njemu pravna država može lako i djelotvorno funkcionirati.

Takvu poslovnom okruženju treba težiti naše društvo.

6. ZAKLJUČAK

Polazište za zaključni osvrt usmjerava na razmišljanje o ideji da bi zbog dugogodišnje pojavnosti u gospodarstvu Hrvatske bilo poželjno sastaviti Javnu listu počinitelja gospodarskih prijevara (i običnih prijevara⁶⁸) gdje bi u svakom trenutku bili dostupni podaci o osobama koje imaju nečasne namjere u poslovanju i kao takvima da im se zabrani osnivanje novih tvrtki evidencijom u sudskom registru trgovačkog suda.⁶⁹ To bi sigurno pomoglo mnogim poslovnim ljudima da izbjegnu susret s prevarantima. Činjenica je da mjerodavne institucije (policija, odvjetništvo i sud) svojim radom uspješno sankcioniraju počinitelje gospodarskih prijevara, kao jednostavnijih pojavnih oblika gospodarskog kriminaliteta, što je vidljivo iz prikazanih statističkih pokazatelja, no istodobno nisu djelotvorni u njihovu suzbijanju s obzirom na to da je kontinuitet velikih milijunskih šteta koje one izazivaju prisutan u Hrvatskoj više od dva desetljeća, stoga ovaj rad ima ulogu upozoriti na taj paradoks. Gospodarske prijevare zbog svoje duge pojavnosti i zbog velikih iznosa materijalnih šteta u kontinuitetu zaslužuju podrobniju analizu o tome koje mjere poduzeti da se takvi pojavni oblici svedu na minimum. Također, u dijelu institucionalne prakse s aspekta razvoja etičnosti u poslovanju nužno je navesti i ne manje bitnu odgovornost zakonodavnog tijela RH koje je trebalo više uvažavati struku koja godinama upozorava na nelogičnost egzistiranja postojećega kaznenopravnog okvira usmjerena na suzbijanje gospodarskih prijevara u Hrvatskoj.

Stoga se u zaključnom razmatranju navedenoj inicijativi svakako pridodaje stav da bi zbog uočena problema u osuđujućim presudama i primjeni instituta oduzimanja imovinske koristi bilo poželjno ozbiljnije razmotriti Novoselčeve stavove u vezi s tadašnjim člankom 293., odnosno sadašnjim 247. KZ-a. Stoga je za analizu uzet i period od 2013. godine kada su napravljene posljednje izmjene sadržaja članka prijevare u gospodarskom poslovanju koje su trebale rezultirati efikasnijim suzbijanjem gospodarskih prijevara. No u praksi je, kao što pokazuje sadržaj ovog rada, upitna institucionalna djelotvornost u suzbijanju prijevara u gospodarstvu naše države i zato

⁶⁸ I počinitelji tzv. običnih prijevara često čine takva djela povezana s gospodarstvom.

⁶⁹ Uloga sudskog registra trgovačkog suda u sklopu postojeće legislative i njegova profesionalna poveznica s tvrtkama koje čine gospodarska kaznena djela zaslužuje posebnu studijsku analizu s naglaskom na recidivizam.

je krajnje vrijeme da se promijeni dosadašnji represivni obrazac u borbi protiv toga pojavnog oblika kriminaliteta gdje će se novim zakonodavnim okvirom dati potreban doprinos poslovnoj etici u Hrvatskoj.

LITERATURA

1. Aleksić, A. (2007). Poslovna etika – element uspješnog poslovanja. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Zagrebu 5:1, 419-429.
2. Ball, R. A. (2006). Logika definicije kriminaliteta bijelih ovratnika. Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju 14:1, 13-21.
3. Buterin, T. (1999). Kriminalistička motrišta na nove pojavne oblike kriminala u financijskim institucijama. Policija i sigurnost 8:3/4, 220-228.
4. Bedi, D. (2013). Analiza suzbijanja gospodarskih prijevare u RH. Policija i sigurnost 22:3, 412-429.
5. Božić, V. (2011). Prijevare kao kazneno djelo protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu 48:1, 165-182.
6. Horvatić, Ž.; Derenčinović, D.; Cvitanović, L. (2017). Kazneno pravo: opći dio II. Zagreb.
7. Maršavelski, A. (2005). Prijevare u gospodarskom poslovanju kao poseban oblik kaznenog djela prijevare. Pravnik 39:81, 89-99.
8. Novoselec, P. (2004). Sudska praksa. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 11:2, 1127-1133.
9. Orlović, A., (2016). Gospodarska kriminalistika – Uvod u kriminalističko istraživanje gospodarskog kriminaliteta i korupcije. MUP RH. Zagreb.
10. Službena arhiva kriminalističke policije MUP-a RH (uvid od 15. 3. 2018. do 30. 3. 2018.).
11. Srića, V., (2003). Inventivni menadžer u 100 lekcija, kako postati i ostati pobjednik. Znanje. Zagreb.
12. Turković, K. *et al.* (2013). Komentar Kaznenog zakona i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva. Zagreb.
13. Kazneni zakon, NN, br. 125/11.
14. Kazneni zakon 1997, NN, br. 110/97.
15. Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, NN, br. 151/03.
16. Zakon o kaznenom postupku, NN, br. 70/17.

Internetski izvori

<https://www.dzs.hr/> (3. i 4. 7. 2018.).

<http://proleksis.lzmk.hr/46219/> (19.2.2018.).

http://www.pravst.unist.hr/dokumenti/novosti/blog/blog_dodfile_kazneno_djelo_ii_dio.pdf (23.2.2018.).

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18496> (21.3.2018.).

<http://www.dorh.hr/lzvjesceDrzavnogOdvjetnistva> (10.3.2018.).

Summary

INSTITUTIONAL RESPONSIBILITY FOR BUSINESS FRAUDS IN THE REPUBLIC OF CROATIA

The paper analyses the current course of action of competent repressive institutions in their fight against economic fraud in the Republic of Croatia. It starts from the thesis that Croatia has not yet reached the institutional level necessary for the effective suppression of economic crimes, which is evident from the example of economic fraud. The criminal offense of fraud in business dealings described in Article 247 of the Criminal Code has been one of the most prominent forms of economic crime in Croatia for over two decades. As such, it deserves special attention, and the reasons why it has remained in existence for such a long time should be explored. Having this in mind, it is the aim of this article to question the assumptions according to which business fraud is perceived as minor? Criminal offense for which the competent institutions have not found an adequate solution in spite of their apparent efficiency in terms of statistics. This has contributed to the inadequate development of business ethics in Croatia. The reasons for this will be explained by using statistical and empirical indicators. The repressive institutional role in the case of business fraud in the Republic of Croatia will be discussed in the light of criminal law and from an ethical point of view.

Key words: economic crime, fraud in business dealings, criminal proceedings, repressive role of relevant institutions